

Svensk industriell omvandling i ett avvecklingsperspektiv

Syftet med denna artikel är att närmare analysera vilka områden inom den konkurrensutsatta sektorn som avvecklats respektive utvecklats vid olika nivåer på växelkursen under perioden 1972–90. Resultatet av den empiriska studien markerar enligt Ronny Norén både en brytpunkt av omvandlingsperspektivet som ägt rum under 1980-talet och en förskjutning av den svenska ekonomins konkurrensprofil bort från den strategiskt viktiga specialiseringen mot kunskapsintensiv tillverkning. I generella termer stöder resultatet hypotesen att institutionella, ej tillfälliga lönsamhetsfaktorer, måste vara ledande inslag för att kunna tillförsäkra en på lång sikt bärande tillväxtprofil inom den industriella sektorn.

Introduktion

Det övergripande syftet med 1982 års devalvering var, liksom tidigare devalveringar, att förstärka den svenska konkurrenskraften. Speciellt betonades vikten av att få till stånd en relativ utbyggnad av den konkurrensutsatta sektorn, dvs att devalveringen skulle vara strukturlämplig. Icke oväntat gav nedskrivningen av den svenska kronan svenska exportföretag en kostnadsfördel samtidigt som åtgärden ökade de hemmamarknadsinriktade företagens förmåga att konkurrera med importerade produkter. Devalveringen innebar även vissa kostnadsnackdelar, dels genom att priserna på importerade insatsvaror höjdes, och dels genom att det nominella värdet på låntagna i utländska valutor blev högre, vilket innebär ökade kapitalkostnader för de företag som tagit lån i utlandet.

Fil dr RONNY NORÉN är verksam som universitetslektor i nationalekonomi vid Mitthögskolan i Östersund.

Sänkningen av Sveriges relativa kostnadsläge gentemot omvärlden var dock inte en tillräcklig förutsättning för att åstadkomma den önskade utbyggnaden av den konkurrensutsatta sektorn, främst på grund av att relativpriserna mellan den konkurrensutsatta och den skyddade sektorn aldrig kom till den konkurrensutsatta sektorns fördel (Henrekson [1991]). Bortsett från det reala utfallet illustrerar den ekonomiska utvecklingen efter devalveringen realkapitalbildningens betydelse för strukturuomvandlingen och tillväxten i en öppen ekonomi med stort utrikeshandelsberoende i industrisektorn.

Omvandlingsprocessen kan ha olika förlopp.¹ Det är av betydelse om omvandlingsförloppet präglas av goda möjligheter till utveckling eller av tvång till avveckling (Dahmén [1986]). Kravet på avveckling av kapacitet, med tonvikt på den svenska basindustrin, dominerar omvandlingsförloppet under 1970-talet. Å

¹ Erfarenheter från tidigare strukturella förlopp påvisar regelbundenheter i industrisamhällets historia som ger perspektiv på dagens situation, se vidare Schön [1993].

andra sidan dominerar goda möjligheter till utveckling, och därmed kapacitetsuppbyggnad, under 1980-talet. Avsikten med 1980-talets devalveringar var, vilket påpekats ovan, att omfördela resurser och produktion till den konkurrensutsatta sektorn, och därvid öka tillväxtkraften inom ekonomin. Växelkursförändringar är dock inte neutrala med avseende på resursallokeringen inom den konkurrensutsatta sektorn (Lundberg [1992]). Syftet med detta arbete är att närmare analysera vilka områden som avvecklats respektive utvecklats vid olika nivåer på växelkursen inom den konkurrensutsatta sektorn. Uppträder omvandlingens båda komponenter (avveckling/tillkomst) samtidigt eller kan olika perioder särskiljas? Finns några brytpunkter i anpassningsmekanismen? Kan en förskjutning av den svenska ekonomins konkurrensprofil påvisas, och har sektortillhörighet någon betydelse?

Omvandlingstrycket, definieras i detta arbete som avveckling och kvantifieras i termer av antalet inträffade konkurser. Växelkursen, investeringsutvecklingen (i kostnadstermer), den inhemska aktivitetsnivån (i termer av reala BNP) och bruttovinstandelen (växelkursjusterad) utgör i denna studie förklaringsvariabler av kursutvecklingen i en loglinjär regressionsmodell. Studien avgränsas till den svenska tillverkningsindustrin och de enskilda branscherna som här ingår klassificeras utifrån sin faktorsammansättning.² Tillverkningsindustrin klassificeras i kunskapsintensiv tillverkningsindustri, arbetsintensiv tillverkningsindustri och slutligen, kapitalintensiv tillverkningsindustri.

Sektorstudien avser perioden 1972–90, vilken kompletteras med en särskild studie över perioden 1982–90. Valet av tidsperiod i första fallet motiveras av att tillgänglig data för undersökningen är begränsad. 1972 kan sägas vara det år då den typ av avvecklingsdata som vi här skall använda oss av är tillgängliga. Perioden 1982–90 innefattar en brytpunkt i den

ekonomiska utvecklingen där devalveringen 1982 markerar startpunkten för en – i jämförelse med 1970-talet – tillväxtbefrämjande ekonomisk politik. Följdriktigt är det således av intresse att undersöka huruvida denna period av devalveringspolitik och tillväxtoptimism skiljer sig från tidsperioden i sin helhet.

Omvandlingsmekanismen

Realkapitalets förändring består i huvudsak av två slag av processer, avveckling respektive tillkomst, dvs de grundläggande byggstenarna för strukturomvandlingsprocessen.³ Sysselsättningens förändring är i detta sammanhang snarast ett resultat av realkapitalets avvecklings- och tillkomstprocess, eller kan sökas i variationen i graden av kapacitetsutnyttjande och organisatoriska förändringar (rationaliseringsvinster) av olika slag.⁴

Dahmén [1989] har särskilt uppmärksammat omvandlingsprocessen och dess anknytning till makroekonomisk obalans i en öppen ekonomi. Har valutakursen, exempelvis via en devalvering, blivit undervärderad så är sannolikheten hög för att både nödvändiga kostnadsnedskärningar och avvecklingsbehov försummas. Den ökade konkurrenskraft som under-

² Med denna typ av sektorklassificering får vi en koppling till studier baserade på neoklassisk handelsteori.

³ Begreppet ekonomisk struktur har i huvudsak definierats utifrån sysselsättningens fördelning på olika branscher. Strukturomvandlingen i den meningen uttrycks i hur stor del av arbetskraften som byter bransch under en tidsperiod. Studier där även realkapitalets förändring inom och mellan olika branscher har varit föremål för en mer ingående analys har, bortsett från få undantag (Johansson & Strömquist [1980]), varit mycket sällsynta i svensk strukturforskning.

⁴ Begreppet avveckling kan också avse ändring av tillverkningsmetod genom införandet av ny teknik.

värderingen medför kan dölja avvecklingsbehoven och en god tillgång på finansiella resurser gör att incitamenten för avvecklingsbeslut försvagas. Å andra sidan medför en övervärdering av valutakursen alltid risk för överdrivna kostnadsnedskärningar och onödigt avveckling. Makroekonomisk obalans av detta slag innebär således inte enbart kortsiktiga stagnationstendenser respektive inflation utan kan också förväntas störa en utvecklingsfrämjande omvandlingsprocess. Avvägningsproblematiken anknyter till den av Dahmén [1977, 1986] ofta påtalade distinktionen mellan konkurrenskraft och utvecklingskraft inom den konkurrensutsatta sektorn. Lindbeck [1988] preciserar begreppet så att utvecklingskraft är nödvändig för att konkurrenskraften skall kunna upprätthållas på en hög och kontinuerligt stigande produktivetsnivå, så att reallönerna successivt kan höjas.

Produktionsenheternas ekonomiska åldrandeprocess, med avseende på kapitalutrustning, organisation och anpassningsförmåga, måste således operationaliseras inom ramen för den valda analysen. En formulering, vilken har sin teoretiska bakgrund i analyser av Solow [1962, 1967], Johansen [1972] och Salter [1960], är att låta bruttovinstandelen utgöra ett mått på den aktuella produktionsenhetens ekonomiska ålder. Bruttovinsten (r) – som i nationalräkenskaperna betecknas driftsöverskott – skall täcka kostnader för investerat kapital, rörelsekapital, reparationer och underhåll samt vissa fasta administrativa kostnader. Relateras bruttovinsten till förädlingsvärdet (fv) erhålls en bruttovinstandel (r/fv) för den aktuella produktionsenheten. När bruttovinstandelen faller är det, bortsett från kortsiktiga variationer, ett tecken på ett ekonomiskt åldrande. När dess kvot är negativ, räcker ej förädlingsvärdet till för att täcka lönekostnaderna och därvid inträder tidpunkten för produktionsenhetens avveckling. Genom investeringar, omorganisation och annan förnyelse kan dock en

olönsam produktionsenhet förbättra sin bruttovinstandel.

Den estimerade modellen

Utgångspunkten för den empiriska studien av omvandlingsprocessen är en estimerad modell, vars variabler kan härledas från omvandlingsbeskrivningen ovan. Omvandlingstrycket operationaliseras i detta arbete i termer av antalet konkurser, vilket i vår loglinjära regressionsmodell definierar den beroende variabeln (KK). Att välja antalet konkurser som beroende variabel är inte självklart men bristen på statistik över lämpliga avvecklingsvariabler har inte givit något alternativ. Vi måste här betona att konkursstatistiken många gånger inte har den täckning och kvalitet som skulle vara önskvärd för statistisk analys.⁵

De förklarande variablerna är här växelkursen ($Kr/\$$), investeringar i löpande priser (I), den inhemska aktivitetsnivån i termer av real BNP och den från växelkursen neutraliserade⁶ bruttovinstandelen (rVx/fv). Dessa variabler har valts med tanke på att de utgör viktiga samverkande makroekonomiska storheter som antages påverka konkursutvecklingen. Med utgångspunkt från denna specificering, tar den empiriska studien sin formella uttrycksform (subindex j anger sektor) i följande ekvation.

$$\ln KK_j = \text{Konstant} + \alpha \ln(Kr/\$) + \beta \ln(I) + \delta \ln(BNP) + \tau \ln(rVx/fv)$$

⁵ Under perioden 1929–71 gjordes ingen detaljerad insamling och bearbetning av konkursstatistiken. De uppgifter om konkursutvecklingen som finns från denna period är knapphändiga. Under perioden 1971–1981 ansvarade Ackordscentralen i Göteborg för konkursstatistiken. År 1982 påbörjades inom SCB en mer utförlig konkursstatistik. När SCB tog över statistiken 1982 gjordes ändringar i branschdefinitionerna.

⁶ Bruttovinstandelen i respektive produktionssektor viktas med ($1/\text{växelkursen}$).

Tabell 1 Förädlingsvärde och förädlingsvärdesandel (%) 1972–90, löpande priser, miljoner kronor.

År	Kunskapsintensiv tillverkning		Arbetsintensiv tillverkning		Kapitalintensiv tillverkning	
1972	22 267	47	15 377	32	9 758	21
1975	39 059	50	22 420	29	16 289	21
1980	54 502	49	35 033	32	20 839	19
1985	96 329	53	50 953	28	33 823	19
1990	126 339	50	78 170	31	48 996	19

Källa: Nationalräkenskaper (SCB)

Ekvationen skattas med OLS och koefficienterna (α , β , δ , och τ) kan tolkas som elasticiteter.

Modellen av den svenska tillverkningsindustrin baseras på en faktorproportionsstruktur, vilket innebär att produktionssektorerna klassificeras utifrån sin faktorsammansättning. De tre produktionssektorer som ingår i modellen är kunskapsintensiv tillverkning, arbetsintensiv tillverkning, och slutligen, kapitalintensiv tillverkning.⁷ Produktionssektorerna skiljer sig till sin karaktär, både när det gäller produktionsvolym och tillväxt över den studerade tidsperioden. Det finns därför starka skäl att förvänta sig en skillnad i styrkan i strukturuomvandlingen och därvid anpassningen till olika makroekonomiska förhållanden.

Tabell 1 ger en sammanfattande bild av förädlingsvärde för respektive tillverkningssektor och dess förädlingsvärdeandel i relation till förädlingsvärdet för tillverkningsindustrin som helhet.

Den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin uppvisar över hela perioden det högsta förädlingsvärdet. Räknat i relativa termer har denna produktionssektor den kraftigaste tillväxttakten över perioden 1972–85. Med beaktande av denna utveckling måste den observerade tillbakagången åren 1985–90 noteras som anmärkningsvärd. Förädlingsvärdet i den arbetsintensiva tillverkningsindustrin uppvisar också här tillväxt, dock är sek-

torns andel av förädlingsvärdet inom tillverkningsindustrin som helhet stagnerande. Den kapitalintensiva tillverkningsindustrin uppvisar över hela den studerade perioden det lägsta förädlingsvärdet.

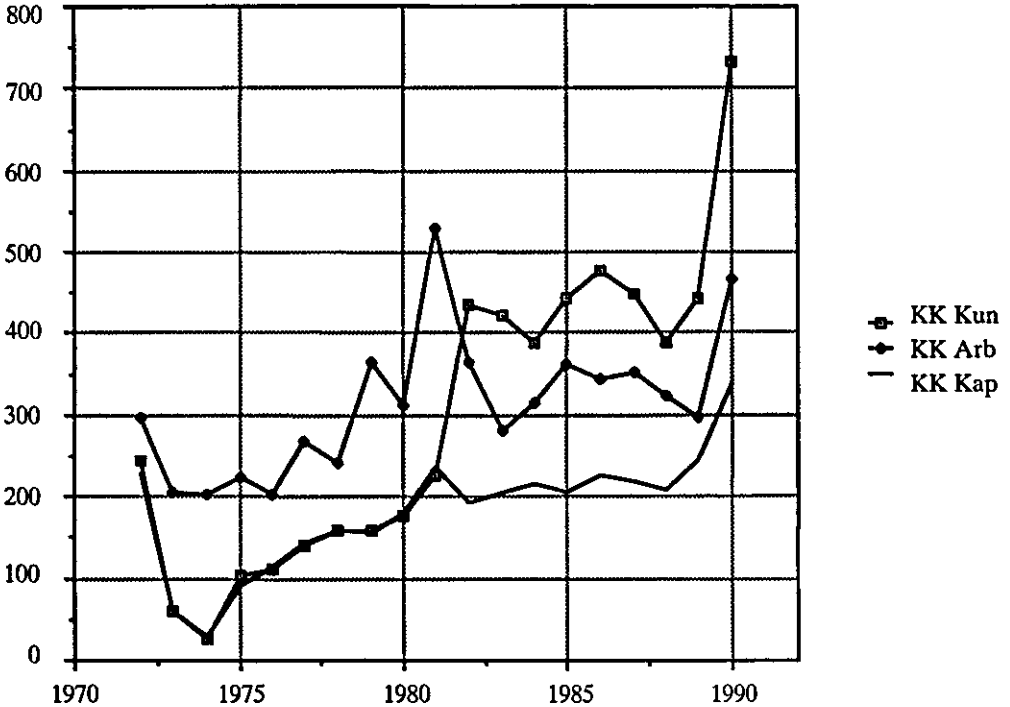
Statistik från Västra Sveriges Ackordscentral och SCB, vilken illustreras i *Figur 1*, visar att antalet konkurser inom tillverkningsindustrin⁸ har en trendmässig uppgång fram till 1982. Perioden 1980–82 redovisar en kraftig konkursökning för den kunskapsintensiva och arbetsintensiva tillverkningsindustrin. Under perioden 1982–89 noteras en stagnation och nedgång av konkursutvecklingen, för att efter 1989 åter redovisa en kraftig uppgång. När det gäller den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin måste dock en reservation göras för brister i det statistiska materialet för perioden 1972–81.

Vår första förklarande variabel är växelkursen ($Kr/\$$). Från att ha legat på ett stabilt värde under 1970-talet ökar växelkursen snabbt, från ett årssnitt på 4,23 kronor per dollar 1980 till en högsta notering 9,43 i mars 1985, för att därefter med

⁷ En detaljerad redovisning av de branscher som ingår i respektive produktionssektor ges i Norén [1994].

⁸ Ett utmärkande drag för praktiskt taget samtliga produktionssektorer är den tilltagande företagskoncentrationen (Braunerhjelm [1993]).

Figur 1 Antal konkurser 1972–90.

viss tröghet falla tillbaka till 5,62 i december 1990. Inte oväntat sker den kraftigaste ökningen av växelkursen under 1982 i samband med den svenska devalveringen på 16 procent. Den sammanlagda effekten av devalveringarna under 1981 och 1982 samt den kraftiga apprecieringen av USA-dollar 1980–85 innebär att lån tagna i utländska valutor, räknat i svenska kronor, ökade i storlek. Detta har påverkat räntornas och amorteringarnas storlek.

Resultaten av skattningarna redovisas i Tabell 2. Värdena inom parentes anger de skattade koefficienternas *t*-kvoter. För varje skattning presenteras den sk förklaringsgraden (R^2) och huruvida det föreligger autokorrelation, dvs Durbin-Watson (*DW*) test.

I samtliga sektorer (perioden 1982–90) tenderar en ökad växelkurs, dvs en nedskrivning av kronans värde, att reducera avvecklingstakten. Signifikansen i regressionskoefficienten är dock endast säker-

ställd för den kunskapsintensiva sektorn. Säkerheten i skattningen blir i denna sektor dessutom mer påtaglig då BNP:s inverkan, vilket vi skall återkomma till, har tagits bort från regressionen. I övriga produktionssektorer är inslaget av slumpvariation större.

Jämför vi de ovan erhållna regressionsresultaten med de resultat vi erhållit för hela perioden (1972–90) antyder de redovisade skattningarna en brytpunkt i anpassningen. Brytpunkten kan först och främst sökas i skillnaden i graden av kapacitetsutnyttjande mellan de två perioderna. Kravet på avveckling av kapacitet och därav en omfattande strukturell omvandling dominerar bilden då vi betraktar det mer långsiktiga perspektivet. Styrkan i avvecklingskravet är störst under 1970-talet då svensk tillverkningsindustri, med tonvikt på den kapitalintensiva sektorn, utsätts för ett starkt omvandlingstryck. Under perioden 1982–90 dominerar det ökade kapacitetsbehovet. Tillväxten och

Tabell 2 Elasticitetssamband 1972-90 och 1982-90.

Modell	Konstant	Kri/\$	Inv	BNP	rVx/fv	R ²	DW
Tillverkningsindustrin totalt							
KK 72-90	-91,42 (-2,99)	0,57 (1,99)	-1,39 (-2,21)	8,17 (3,03)	-0,40 (-1,63)	0,82	1,69
KK 82-90	-131,28 (-2,87)	-0,62 (-0,85)	-1,71 (-1,87)	11,73 (2,99)	-2,70 (-2,53)	0,84	1,84
Kunskapsintensiv industri							
KK 72-90	-130,97 (-1,70)	1,48 (1,84)	-1,65 (-1,16)	11,05 (1,69)	-1,11 (-1,81)	0,79	2,73
KK 82-90	4,58 (2,74)	-0,79 (-2,32)	0,58 (3,00)		-2,08 (3,14)	0,73	2,08
Arbetsintensiv industri							
KK 72-90	-52,90 (-1,79)	-0,56 (-1,04)	-0,90 (-1,43)	5,00 (1,93)	-0,67 (-1,23)	0,45	1,50
KK 82-90	-131,20 (-4,03)	-1,02 (-1,10)	-2,29 (-4,03)	11,80 (4,18)	-2,14 (-1,76)	0,84	0,85
Kapitalintensiv industri							
KK 72-90	-1,71 (-0,70)	0,75 (1,36)	0,65 (2,01)		-0,13 (-1,12)	0,46	1,71
KK 82-90	-81,24 (-1,18)	-0,15 (-0,24)	-0,81 (-0,93)	6,99 (1,22)	-0,81 (-0,65)	0,60	0,86

därav kapacitetsbehovet är för denna period störst inom den kunskapsintensiva sektorn, vilket förklaras av en specialisering i riktning mot en mer kunskapsintensiv tillverkning från mitten av 1960-talet. Devalveringarna under 1980-talet innebar ökade vinster av själva växelkursförändringen utan motsvarande produktivitetstillväxt, och därav ett minskat tvång till avveckling. Inte oväntat bromsades avvecklingstakten inom den kunskapsintensiva sektorn av devalveringarna under 1980-talet. Således, det krav på kontinuerlig förnyelse av produktionsprocessen, vilket är av strategisk betydelse för konkurrenssituationen inom den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin, avtar med devalveringarna.

En uppbromsning av avvecklingstakten redovisas i detta sammanhang också – dock med lägre signifikansnivå – för den arbetsintensiva tillverkningsindustrin. Förklaringen kan sökas i produktionssek-

torns jämförelsevis låga krav på produktionsprocessens förnyelse, en förhållandevis låg tillväxt och därav mindre behov av ny kapacitet. I sektorn ingår branscher där Sveriges framtida förutsättningar måste bedömas som särskilt svaga (textil- och livsmedelsindustri).

Undantaget utgörs av den kapitalintensiva sektorn, vilken till övervägande del består av branscher inom den sk basindustrin.⁹ Basindustrin är i huvudsak processindustri med skalekonomier i befintliga anläggningar baserad på svenska råvaror. Kapitalkostnaderna är i jämförelse med den kunskapsintensiva respektive den arbetsintensiva tillverkningsindustrin betydande. Med utgångspunkt

⁹ Som branscher inom basindustrin räknas: Gruvor och mineralbrott, Trävaruindustri, Massa- och pappersvaruindustri, Järn- stål- och metallverk.

från *t*-kvoterna är det långt från signifikans i den för perioden 1982–90 redovisade skattningen. För perioden 1972–90, och med BNPs inverkan borttagen ur ekvationen ökar signifikansen i de enskilda koefficienterna. I förklaringsgraden sker däremot en minskning. Således, visar skattningsresultatet ingen signifikant inverkan på konkursutvecklingen av 1980-talets devalveringspolitik.

Investeringarna påverkar både konkurrenspotentialen och omvandlingstrycket i ekonomin och utgör därför ett viktigt inslag i den totala resursallokeringen. Således, avveckling av existerande anläggningar och förnyelse via investering i realkapital (Byggnader och maskiner) måste ses i ett sammanhang.

I den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin utgör ny teknik, produktinnovationer och möjligheten att etablera sig på nya marknader inte bara drivkraften i utvecklingen utan är också strategiska för konkurrenssituationen. Kravet på avveckling av äldre anläggningar är här sannolikt jämförelsevis stor. Denna hypotes bekräftas av skattningarna. I den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin redovisar skattningen (1982–90) en ökad avvecklingstakt i samband med ökade investeringsutgifter. Denna tendens gäller även för den kapitalintensiva tillverkningsindustrin, dock här för en längre tidsperiod (1972–90). Förklaringen kan här sökas i de förhållandevis höga kapitalkostnaderna. Å andra sidan är kapitalkostnaderna i den arbetsintensiva tillverkningsindustrin väsentligen lägre än i de övriga sektorerna, vilket resulterar i en motsatt utveckling. Med andra ord, redovisas en tendens att ökat kapacitetsbehov kombineras med en ökning av livslängden i de befintliga anläggningarna, dvs minskad avveckling. En tendens som är speciellt tydligt för perioden 1982–90.

Som indikator på den allmänna aktivitetsnivån i den inhemska ekonomin har BNPs volymförändring (1985 års priser) valts. BNPs volymförändring uttrycker

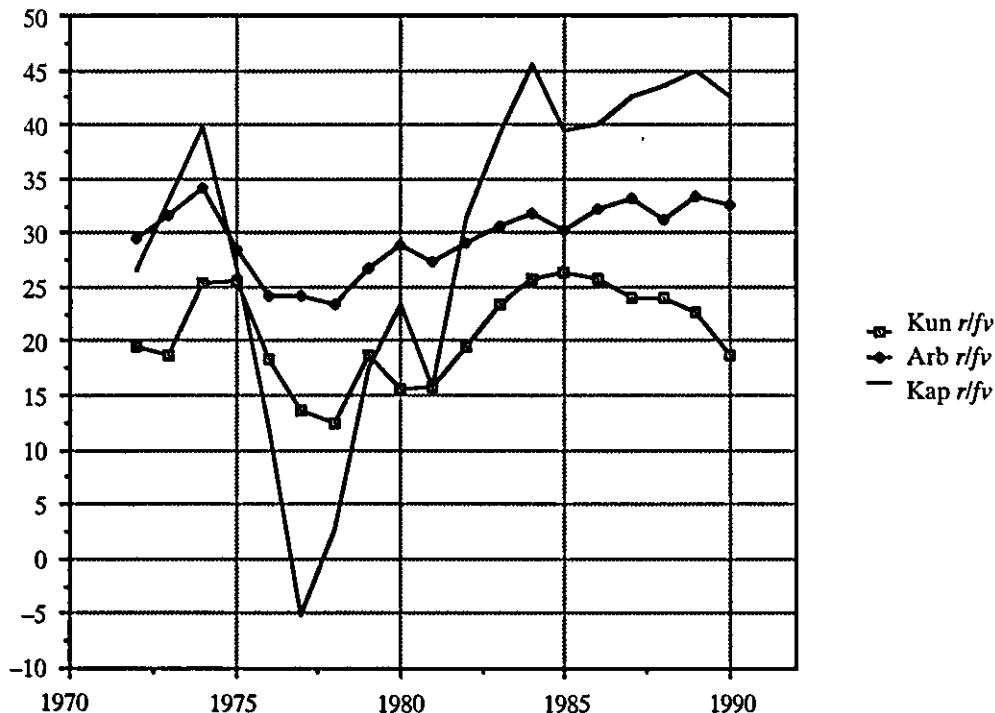
således den reala tillväxt i den inhemska ekonomin som har varit aktuell för den studerade tidsperioden. I tillväxttermer representerar nyetableringarna drivkraften i utvecklingsprocessen och ingår som en viktig del i den reala tillväxten. Till vilken grad nyetableringar bidragit till konkursutvecklingen är förenat med osäkerhet men det kan konstateras (SIND 1985:7) att nyetableringar generellt sett har visat sig leda till ett antal konkurser.¹⁰

I samtliga skattningar påvisar en ökning i den inhemska ekonomiska aktiviteten en ökning i antalet konkurser. Undantaget utgörs av 1980-talets utveckling i den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin. De erhållna skattningsresultaten stärker vår hypotes, att den huvudsakliga drivkraften bakom omvandlingen i den kunskapsintensiva sektorn under perioden 1982–90, har utgjorts av ny teknik, produktinnovationer och av möjligheten att etablera sig på nya marknader. Skattningsresultatet för den arbetsintensiva sektorn visar tydligt branschernas beroende av den inhemska aktivitetsnivån. I den kapitalintensiva tillverkningsindustrin är den inhemska aktivitetsnivån dock av mindre betydelse. Produktionssektorn domineras av branscher med en tonvikt på exportorienterad tillverkning inom svensk basindustri.

Konjunkturen studeras med utgångs-

¹⁰ Det kan här urskiljas två typfall; att nyetableringar i vissa branscher ökar konkurrensen så kraftigt att andra företags marknadsförutsättningar förändras i grunden varför vissa äldre företag hamnar på obestånd, samt att företagare som startar en ny verksamhet slås ut efter något eller några år på grund av bristande förutsättningar att driva verksamheten lönsamt. Monstret för det första typfallet återfinns endast i ett fåtal av de av Konkursutredningen (SIND 1985:7) studerade konkurserna. Det andra av de två typfallen har enligt denna utredning varit vanligt förekommande i de analyser av enskilda konkurser som genomförs.

Figur 2 Bruttovinstandel, miljoner kronor, löpande priser.

punkt från den inverkan den kan ha på vinstutvecklingen i de respektive produktionssektorerna. Med anledning av att växelkursen i sig själv ingår som förklaringsvariabel använder vi här oss av den i USA-dollar växelkursjusterade bruttovinstandelen som lönsamhetsvariabel.¹¹ Bruttovinstandelen – icke växelkursjusterad (r/fv) och växelkursjusterad (rVx/fv) – illustreras i två diagram, Figur 2 respektive Figur 3.

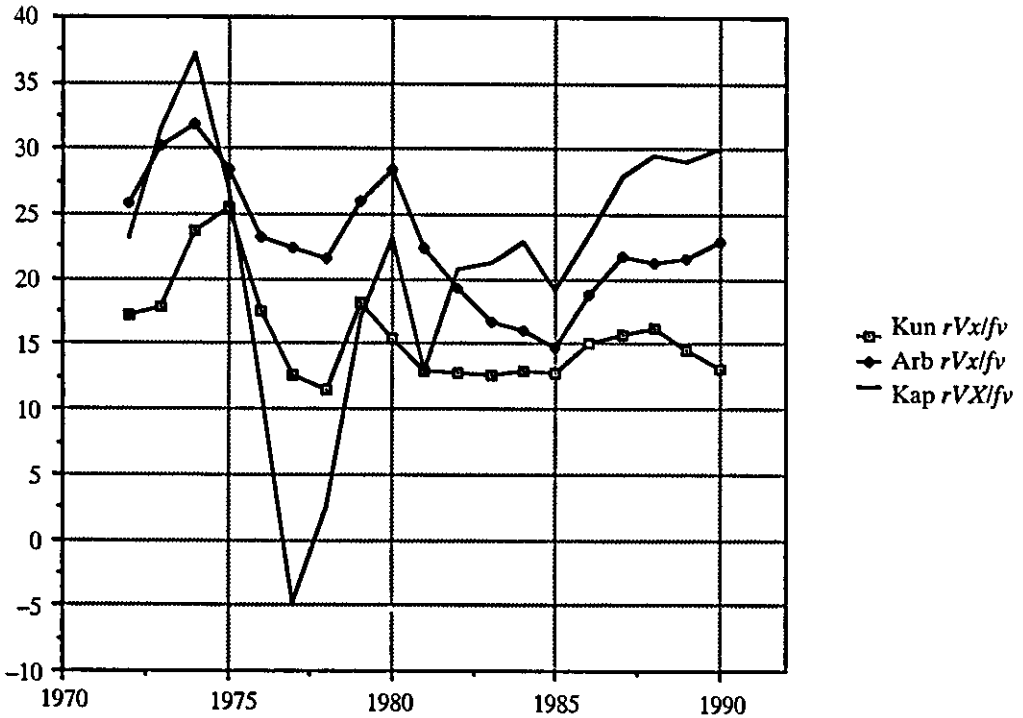
Den kapitalintensiva produktionssektorn är mer beroende av omvärldens förändringar och uppvisar inte oväntat en jämförelsevis stor variation i bruttovinstandelen. En markant ökning av bruttovinstandelen i denna produktionssektor sker 1982–84 efter den djupa lönsamhetskrisen under sista halvan av 1970-talet. Vid en jämförelse med den växelkursjusterade bruttovinstandelen finner vi att den redovisade ökningen i huvudsak illustrerar företagets möjligheter att tillgo-

dogöra sig vinster av själva växelkursförändringen.

Genomgående för de i Tabell 2 presenterade skattningarna är att en ökad bruttovinstandel (rVx/fv) – skattad i termer av växelkursjusterad bruttovinstandel – givet andra förklaringsvariabler, tenderar att minska antalet konkurser. Denna tendens är speciellt tydlig för perioden 1982–90. Förklaringen kan sökas i den ökning av kapacitetsutnyttjandet som sker under 1980-talet. Företagens behov

¹¹ Ett alternativ är att använda sig av den residual för respektive sektor som uppkommer som ett resultat av en OLS-skattning av bruttovinstandelen baserat på enbart växelkursen. Vid en jämförelse med de i Tabell 2 presenterade skattningarna visar sig resultaten stabila. Den enda skillnad som uppträder är en nivåförskjutning, där alternativet ger en något lägre nivå på koefficienterna. I övrigt är resultaten oförändrade.

Figur 3 Vaxelkursjusterad bruttovinstandel, miljoner kronor, löpande priser

av utökad kapacitet tillsammans med ökad vinstmarginal efter devalveringarna 1981–82 leder till att avvecklingstrycket faller.

Slutsatser

Skattningsresultaten med avseende på de tre produktionssektorer som ingår i denna studie markerar både en brytpunkt av omvandlingsperspektivet som ägt rum under 1980-talet och en förskjutning av den svenska ekonomins konkurrensprofil under 1980-talets senare hälft.

I den kunskapsintensiva tillverkningsindustrin utgör ny teknik, produktinnovationer och möjligheten att etablera sig på nya marknader inte bara drivkraften i utvecklingen utan är också strategiska för konkurrenssituationen. Kravet på avveckling av äldre anläggningar är här sannolikt jämförelsevis större. Ökad avvecklingstakt i samband med ökade investe-

ringsåtagande samt en ej signifikant påverkan av kortsiktig inhemsk variation i den allmänna aktivitetsnivån bekräftar denna beskrivning. Företagens behov av utökad kapacitet tillsammans med ökad vinstmarginal efter devalveringarna 1981–82 leder till att det strategiskt betydelsefulla omvandlingstrycket faller, vilket resulterar i att specialiseringen mot kunskapsintensiv tillverkning bryts under 1980-talets senare hälft.

Inom den arbetsintensiva tillverkningsindustrin finns ett flertal mindre och medelstora företag. De ingående branscherna karakteriseras av en jämförelsevis stark inriktning på importkonkurrerande produktion, jämförelsevis låga krav på produktionsprocessens förnyelse, en förhållande låg tillväxt och därav mindre behov av ny kapacitet. Dessa förhållanden bekräftas av den skattade modellen.

I den kapitalintensiva tillverkningsindustrin, vilken till övervägande del består

av exportinriktade branscher inom svensk basindustri, är kapitalkostnaderna betydande. Strukturrationaliseringar och stor-driftsfördelar har föranlett en koncentration av olika verksamheter och därav en tydlig avveckling av antalet företag. En stark vinstuppgång under första halvan av 1980-talet skapade utrymme för de långsiktiga investeringsbeslut som karakteriserar sektorn. Däremot visar skattningsresultatet ingen signifikant inverkan på konkursutvecklingen av 1980-talets devalveringspolitik. Å andra sidan, de förhållandevis höga kapitalkostnaderna innebär ett krav på avveckling av äldre anläggningar. Inte oväntat redovisar skattningsresultatet en ökad avvecklingstakt i samband med ökade investeringsutgifter.

Sammantaget redovisar skattningsarna hur en utpräglad tillväxtbefrämjande ekonomisk politik kan få återverkningar som försämrar förutsättningarna för en för tillväxten strategiskt viktig omvandlings- och konkurrensprofil. Devalveringarna har bromsat trenden i en långsam struktur-omvandlingen i riktning mot kunskapsintensiv tillverkningsindustri. Ökad vinstmarginal, orsakad av devalveringarna och stärkt av USA-dollarns värdeökning, utan motsvarande produktivitetstillväxt, bromsade avvecklingen av äldre anläggningsskapital och därav den nödvändiga teknologiska förnyelsen. Resultatet blir ökad konkurrensutsatthet och reducering av egen konkurrenspotential då anläggningsskapitalet ökar i ålder. Produktiviteten faller och vi får en relativförskjutning mellan sektorerna. Detta resulterar i att den för ekonomin som helhet strategiskt viktiga specialiseringen mot kunskapsintensiv tillverknings bryts under 1980-talets senare hälft. I generella termer visar resultatet av skattningsarna avsaknad av offensiv tillväxtstrategi i det i Sverige industriella verksamhetsfältet. Institutionella, ej tillfälliga lönsamhetsfaktorer, måste vara ledande inslag för att kunna tillförsäkra en på lång sikt bärande tillväxtprofil inom den industriella sektorn.

Referenser

- Braunerhjelm, P & Carlsson, B, [1993], "Entreprenörskap, småföretag och industriell förnyelse 1968-91." *Ekonomisk Debatt*, årg 21, nr 4, s 317-328.
- Carlsson, B & Henriksson, RGH (red), [1991], *Development Blocks and Industrial Transformation: The Dahménian Approach to Economic Development*, IUI, Stockholm.
- Dahmén, E, [1986], "Företagarverksamheten och den ekonomiska omvandlingen", *Ekonomiska samfundets tidskrift*, årg 39, nr 3, s 119-130.
- Dahmén, E, [1989], "Avveckling - en förutsättning för utveckling, Strukturförändring kontra omvandling", i *Festskrift zu Klaus Waris*, Helsingfors, Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm.
- Henrekson, M, [1991], "Devalveringarnas effekter på den svenska ekonomins struktur", i Jonung, L (red), *Devalveringen 1982. Rivstart eller snedtandning?*, SNS Forlag, Stockholm.
- Johansen, L, [1960], *A Multi-Sectoral Study of Economic Growth*, North-Holland, Amsterdam.
- Johansen, L, [1972], *Production Functions*, North-Holland, Amsterdam.
- Johansson, B & Stromquist, U, [1980], *Vinster och sysselsättning i svensk industri: En strukturanalys av Sveriges industri 1969-77*, SIND 1980:2.
- Lindbeck, A, [1988], "Svensk industri i ett nationellt och internationellt perspektiv", *Skandinaviska Enskilda Banken Kvartalskrift*, nr 3, s 60-71.
- Lundberg, L, [1988], *Internationell konkurrens och omvandling*, Tiden, Stockholm.
- Lundberg, L, [1992], "Utbildning och internationell specialisering i svensk industri", *Ekonomisk Debatt*, årg 20, nr 8, s 615-626.
- Norén, R, [1994], "Omvandlingsperspektiv och konkurrensprofil i förändring. En studie av svensk industriell omvandling 1972-1990", *Umeå Economic Studies*, No 355.
- Salter, WEG, [1960], *Productivity and Technical Change*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Schon, L, [1993], "40-årskriser, 20-årskriser och dagens ekonomiska politik", *Ekonomisk Debatt*, årg 21, nr 1, s 7-18.

- SIND [1985:7], *Konkursutredningen*, Statens Industriverk, Stockholm.
- Solow, R.M., [1962], "Substitution and Fixed Proportions in the Theory of Capital", *Review of Economic Studies*, vol 29, s 207–218.
- Solow, R.M., [1967], "Some Recent Developments in the Theory of Production", in Brown, M., (red), *The Theory and Empirical Analysis of Production*, Studies in Income and Wealth, vol 31, NBER, New York.
- Statistiska uppgifter:*
- Ackordscentralen för Västra Sverige, Göteborg, Branschvis fördelning av inträffade konkurser 1972–1981, stencil, denna statistik delvis återgiven i SIND [1985:7], *Konkursutredningen*, Statens Industriverk, Stockholm.
- Statistiska meddelanden*, Appendix 2–3 [N 10 SM 8601], Realkapitalinvestering 1970–1985, Statistiska Centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Statistiska meddelanden*, Appendix 2–3 [N 10 SM 9101], Realkapitalinvestering 1985–1990, Statistiska Centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Statistiska meddelanden*, Appendix 4 [N 10 SM 8601], Produktion och faktorinsats 1970–1985, Statistiska Centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Statistiska meddelanden*, Appendix 4 [N 10 SM 9101], Produktion och faktorinsats 1985–1990, Statistiska Centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Statistiska meddelanden* [N 10 SM 9101], Nationalräkenskaper 1970–1990, Statistiska Centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Riksbankens Årsbok*, Sveriges Riksbank, Stockholm.
- Statistisk Årsbok*, Tingsrätter: inkomna konkurser 1982–93, Statistiska Centralbyrån (SCB), SCB Förlag, Stockholm.